

Deltagande demokrati konferens, Caracas, november 2005

DELTAGANDE DEMOKRATI, ETT PUSSEL

America Vera-Zavala

författare, journalist, politisk aktivist
www.americavz.com

Låt oss föreställa oss deltagande demokrati som om det vore ett pussel. Vi skall alltså tänka oss alla bitar vi måste samla ihop, var vi skall leta efter dem och sedan utforma lösningar för att sätta ihop pusslet. Varje bit i detta ännu inte sammanfogade pussel skall vara ett gott exempel på deltagande demokrati, och varje bit måste också innehålla de komponenter som behövs för att skapa och utveckla ett sådant exempel. Varje pusselbit måste innehålla tre saker: medbestämmande, kunskapsprocess och makt att omfördela.

Verklig bestämmanderätt är en grundförutsättning för deltagande demokrati. Det innebär att man bjuds in att vara med och bestämma, inte bara träffas för att tycka till eller vara en remissinstans i högen.

Själva processen är av central betydelse i den deltagande demokratin och ett led i beslutsfattandet. Det är en kunskapsprocess. Kunskap är makt. Finns det kunskap, ökar också möjligheterna att agera. Beslutsprocessen sätts inte igång därför att något är fel eller har gått fel, utan medborgarna deltar aktivt för att så litet som möjligt ska bli ”fel”. Med det menar jag att processen i den deltagande demokratin snarare är aktiv än reaktiv, det vill säga den är inte en reaktion på redan fattade beslut eller framlagda förslag utan ett aktivt utformande av förslag och beslut.

Det är viktigt att medborgarna har bestämmanderätt över ekonomin – i vissa fall budgeten – i kommunen, fabriken eller bostadsområdet. För att ett samhälle skall kunna utvecklas är det viktigt att tillgångarna fördelas på bästa möjliga sätt, och att man samtidigt söker lösningar för att till exempel en kommun skall kunna få ökade inkomster. Många kommuner, myndigheter och organisationer tampas med problem med nollresultat eller underskott i sina budgetar. ”Vi har inga pengar”, eller ”det finns inga pengar” är återkommande svar när förslag läggs fram. Varför inte låta människor vara med och föreslå olika sätt att öka inkomsterna, så att de får det de efterfrågar? I varje deltagande demokrati måste det finnas makt att omfördela.

Jag skulle vilja lägga diskussionen om deltagande demokrati på tre nivåer:

- Den globala
- Den kontinentala – Latinamerika
- Den lokala – bostadsområdet.

Nationalstaten som nivå finner jag intressant, men jag skall inte ta upp den här. Om nationalstaten finns det så mycket att säga att vi oundvikligen skulle fastna i det ämnet.

När jag började som aktivist i den spirande alternativa globaliseringsrörelsen i mitten på 90-talet, gjorde realsocialismens sammanbrott i förening med den nyliberala globaliseringen att fokus för engagemang och motstånd försköts till det lokala (och globala). När jag började skriva min bok om deltagande demokrati, riktade jag in mig på det lokala. Mellan den traditionella och den nya vänstern debatterades livligt vilket plan som borde uppfattas som det viktigaste. En del kretsar i den traditionella vänstern sade att det inte gick att uträtta något bestående på det lokala planet utan att ta makten på nationalstatsnivå. Vid den tiden hade en

del vänsterorienterade presidenter börjat vinna val och det verkade som de som hävdade att nationalstaten var den avgörande nivån skulle vinna debatten. I dagsläget är en del presidenter som kallar sig vänster, till exempel Lula och Kirchner, på väg att misslyckas, medan Hugo Chávez på nationell nivå, men också zapatisterna på lokal nivå håller på att utveckla intressanta saker. Kanske vänstern kommer till en mindre dogmatisk slutsats – om en lösning fungerar på ett ställe, kanske den fungerar var som helst.

Det finns egentligen inte *en* teoretisk skola för deltagande demokrati och inte heller *en* stor teoretiker eller *en* teori. Det finns olika teorier och teoretiker, som på olika sätt utvecklat tankar kring deltagande och demokrati – men sällan kring deltagande demokrati. Den deltagande demokratins praktik har alltid legat steget före dess teori och sällan har teorierna hunnit ikapp innan en ny praktik utvecklats. Så är det även idag. De erfarenheter som finns runt omkring i världen idag bygger mer på ett behov av att skapa en motvikt till nyliberalismen än på olika teoribildningar. Med ett pussel kan man göra många olika saker. Man kan ta med sig några bitar eller hela pusslet till olika ställen. Det innebär att man sätter in pusslet i olika sammanhang, där det kommer att uppfattas på olika sätt.

Debatten om deltagande demokrati måste föras på det globala planet och ses som en ideologisk och teoretisk motmakt. Det som försiggår i världen idag är en krock mellan olika slags demokratier. Vi har den rituella demokratin och den deltagande demokratin, och dessa olika demokratier står i stark motsatsställning i olika delar av världen. Sålunda håller USA Irak ockuperat i demokratins namn, man driver en tortyrbas på Guantánamo och kallar Venezuela för odemokratiskt. De som ägnar sig åt deltagande demokrati i bostadsområdena i Caracas, i Argentinas fabriker eller i Bolivias folkrörelser gör detta i praktisk handling. Man tvingar den inte på andra länder och inte heller propagerar man för det man gör. Dessa människor inser knappast vilken kraft de har, en kraft så stark att de har skapat en ideologisk motmakt på global nivå. Alla vi som talar och skriver om deltagande demokrati har ett ansvar att berätta för resten av världen om de exempel som finns. Tack vare alla dessa exempel borde det inte gå att tala om rituell demokrati utan att det samtidigt finns någon som berättar om deltagande demokrati. Vi måste alltid bära med oss pusselbitarna i väskan.

Man kan lära sig att tillverka pusslet. Det finns människor som kan det. En del målar och dekorerar pusslet, och andra formar bitarna så att en bit skall passa ihop med en annan och bitarna tillsammans skall bilda ett stort pussel. Att säga att det finns deltagande demokrati i Latinamerika och tala om dess betydelse innebär att erkänna att Latinamerika är den världsdel där det finns flest människor som ägnar sig åt att tillverka pussel. Demokrati är en smittsam företeelse, för den tenderar att sprida sig i allt vidare kretsar. Ett tänkbart slutresultat: Beslut som fattas av folkflertalet.

Här finns så många exempel att synen på vem som skall lära av vem och var har vänts upp och ned. I Europa och Nordamerika heter det att pusslet är färdigt och man använder det som dekoration. I den så kallade utvecklade världen har demokratin stagnerat, blivit rituell och förlorat sin mening. De intressanta exemplen på levande och växande demokratier hittar vi i den ”underutvecklade” världen. I Latinamerika finns en mängd laboratorier där man tillverkar pussel som aldrig förlorar sin mening, och där pusslen hela tiden sätts ihop och tas isär.

Jag har alltid flera bitar i väskan.

Om man frågade mig vad vänstern bör göra om man får majoritet i en kommun, skulle jag svara: titta på exemplet Belém do Pará under de år Stadskongressen fanns. Om man frågade

mig var i världen det finns fabriker där arbetarna är sina egna chefer, så skulle jag svara Zanon och Brukman i Argentina. När jag är ute och debatterar och får frågan vilket alternativ det finns till EUs nyliberala och odemokratiska grundlag, så berättar jag alltid om det venezolanska exemplet. Om man lyckats införa en demokratisk process i Venezuela, ett land som förr haft över en och en halv miljon analfabeter, där folket varit med och antagit en folkets konstitution, varför skulle detta inte gå att göra i Europa?

Vad vi måste göra är att lära oss använda nya pusselbitar och var vi skall söka de bra bitarna. Det är alla exempel sammantagna som visar att det går att skapa en demokrati som är kvalitativt bättre än den representativa demokratin, med dess riter, partier och mandat och representanter som lovar saker och sedan "glömmer bort" vad de lovat. Vi borde göra oss kvitt vänsterns missriktade tradition att hylla vissa länder eller ledare och i stället lyfta fram de saker som görs och lära oss hur man sätter ihop ett pussel av de allt det bra som görs.

Vi måste lära oss hur vi skall leta upp pusselbitarna. Det finns ju varken fulländade länder eller ledare, så det skall vi inte leta efter, och inte heller efter något färdigt pussel, utan efter bitarna. Vi skall inte ta fasta på det som redan är gjort, utan hur pusslet håller på att ta form.

De som skapar pusselbitarna kan vi bara hitta på det lokala planet, i bostadsområdena och i de små gemenskaper som varje dag måste uppfinna en ny bit till pusslet och på det viset utveckla den deltagande demokratin. Borgmästare, presidenter, folkledare kan måla bitarna och till och med sätta sina namn på dem, men de som utformar bitarna är kollektivet, själva basen, lokalsamhället.

Deltagande demokrati är ingen ny företeelse. Under historiens gång har det funnits olika exempel på experiment och erfarenheter med deltagande demokrati. Pariskommunen är ett sådant. Det som hände under loppet av några månader våren 1871 blev en så betydelsefull praktisk referens för Karl Marx, att han skrev en bok om Pariskommunen. Den ryska revolutionen 1917 är ett annat exempel. I ett tidigt skede av den ryska revolutionen var sovjeterna det demokratiska rum där besluten fattades, för att dessa beslut skulle bli grunden för det revolutionära samhällsbygget. Så blev det inte, utan sovjeterna krossades av centralism, förtryck och brist på förtroende för folket. Det blev en förtrupp och inte folkflertalet som kom att styra i Sovjetunionen. Det spanska inbördeskriget är ännu ett exempel. Där fanns det olika råd som fattade oräkneliga beslut, och visionen av samhället efter kriget grundade sig på olika modeller för deltagande demokrati. Den kubanska revolutionen 1959 var en demokratisk revolution. Under Salvador Allendes socialistiska revolution i Chile tillämpades olika varianter av folkligt deltagande i den offentliga förvaltningen. Där fanns oräkneliga råd, och alla dessa ingick i ett nät av folkligt deltagande och beslutsfattande. På universitet och i bostadsområden och fabriker skulle besluten tas av samma människor som verkade där.

Deltagande demokrati måste hela tiden uppfinnas på nytt, och det är en bra sak. När jag var på besök här i april, utnämnde jag Venezuela till parallellernas land. Den -ism som råder här tror jag inte är socialismen utan parallellismen. Mycket av allt det intressanta som görs här sker parallellt, inte genom påbud eller på byråkratisk väg, och det är viktigt att studera. Jag tror att det som har gjort att revolutionen håller sig så vital är att medborgarna måste uppfinna och skapa former för hur de skall genomföra sina uppgifter i praktiken, ja till och med hur man räddar presidenten när det behövs.

Den andra iakttagelsen jag har gjort i flera länder är att kvinnorna är bäst på att skapa pusselbitar.

Visste ni att det var kvinnorna som gav startsignalen till Pariskommunen den 18 mars 1871? Paris kvinnor skapade en av historiens första massorganisationer för kvinnor. Under Pariskommunen fick kvinnorna lika lön för lika arbete, alla hade rätt till pension vare sig de var gifta eller ej, rätt till skilsmässa, till konfessionslös skola, det fanns yrkesutbildning för unga kvinnor, prostitutionen utrotades och kooperativa verkstäder skapades. Om många av dessa kvinnor och andra efter dem i andra länder, andra städer och andra tider, hette det att de var illa organiserade, att de agerade alltför spontant, att de inte fattade beslut på samma sätt som männen. När de kämpade mot de repressiva krafterna, kallades de hysteriska. När en man gjorde samma sak, kallade man honom militant.

Faktum är att revolutioner har stärkts och radikaliserats tack vare dessa illa organiserade, hysteriska och spontana kvinnor. Om man inte lägger åtminstone en bit ren och skär kvinna i pusslet, så kommer den deltagande demokratin inte att bli verklighet.

Man kan göra så mycket med ett pussel, man kan resa med det, ge bort det, lära sig sätta ihop det och hitta bitarna. Det vi lär oss när vi tillverkar pusslet är att nyckeln ligger i bitarna – fattades det en bit, så kan ingen göra arbetet färdigt.

Jag målar bitar, andra människor skapar bitarna, och alla måste vi lära oss arbeta tillsammans för att göra världen bättre och för första gången skapa en verklig demokrati där alla är med och deltar.